

К и ж и н и т о о л а ғ а н ы н а ң у ж у н д е к л а р а ц и я з ы

1948 чылда улуг кырлаш айдынъ 10 кунунде Генеральный Ассамблей, 217 А(III) кижини тоолаганынын ужун декларациязын ал-кел, резолюция бааны угъустылар.

ПРЕАМБУЛАЗЫ

Парчын кижини тенъ тоола база быс, пош, шын, абырчадыйыбыс пар полбас теп, коруп;

Кижилерди кыстап-кел тоола банчыабыста, улуг кан тогулуп, кижисагыжы кырыл турча теп, коруп;

Наа чадыйыбыс, ол парчын кижидарын айдар, сананганын ажарчадыйы, анаа ара кижикорукпан, керексинмен чорерчадыйы ползын теп, коруп;

Кижилерди улуг тоолап, ыларга чозакполушсын теп, кыстаган кижилер кыстапчыган кижилердең тоғратурбазыннар, одурүшпезиннер теп, коруп;

Акчарыкта чатчыган чон-калыктар, озере тартышпан, арғыштаныш полуп, чатсыннар теп, коруп;

Приктеген калыктары парчын кижиге улуг тоолаганынга, парчын кижиниң чадыйынын кыймадынга, эркижибетижи кижиниң тенъ полчыганынга пүтчадып, позунын Уставкааны пастырып, кижидаразындагы чадыйы чақшаарақ полпарзын теп, санаганмыска коруп;

Приктеген калыктардың кааннары парчын кижиге улуг тоолаганынын керегин, чадыйыбыс пош поларынын керегин, қожа қатыш-келип иштерге сөс пергенин коруп;

Парчын кижиге улуг тоолаганы, парчын кижиниң пош чатчыганы қайда да, кемге да тың керек, анаа арапис поайтқан сөстерибиштең шыкпасқа тың керек полганын коруп;

Генеральный Ассамблей

парчын кижиге улуг тоолаганынаң, пош чадыйынаң ужун по Текши декларациязын угуза чарлапча; парчын каан, қалық, кижипо текши декларацияда пасқанын иштезиннер теп, қатқа үргенип, кижилер аразында чоруп, парчын кижиге улуг тооланганынын, пош чадыйыбыстың керегинге полушсыннар, улуг пайрамнарда, пашқа қалықтарба, эзе, приктеген қалықтарба ылардың туңма қалықтарба чыылыжып, парчын кижиге улуг тоолаганын, парчын кижипош чатқанын чағдаттырып, иштеттирип этча.

Статьязы 1

Парчын кижиге, по чарыкка туҕчадып, тең, пош туҕча.
Кижилер саҕыштыҕа, ақтыҕа туҕчалар, кижилерге пашка
кижилербе арҕыштаныштарға керек.

Статьязы 2

Парчын кижиге пашка кижилербе, ылар қайдыҕа чоң-
қалықтанъ шыққанынға, тижиге, эр кижиге
полғанынға, қайдыҕа тилбеге чоқташқанынға, қайдыҕа
партиядаң шығара сананғанынға, пайбеге, чоқ кижиге
полғанынға пирда көрбеге, тең улуг тоолаған
ползын, пашка кижилербе тең пошчатсын.

Статьязы 3

Парчын кижиге пошчатсын, аны кем да тегбегин.

Статьязы 4

Пирда кижиге кул полбазын, қайдыҕа кижини кул
эдерге, кул эдип садырға чарабас.

Статьязы 5

Пирда кижиге пашка кижиге шатырбазын,
кыстаттырбазын, моғаттырбазын, қайде да чабал
эттирбегин.

Статьязы 6

Парчын кижиге, ол қайда да чадып, пашка кижилерге
улуг тоолаттырзын.

Статьязы 7

Парчын кижиге, ол қайдыҕа чожақтыҕа, тиллиҕа полза, по
декларацияға көре, чожақаны пашка кижилербе тең
көр-турзын.

Статьязы 8

Парчын кижиге, аны улуг тоолабанчығаннарында,
чарғыға кирзин, аңкерегин чаргычы маттап көрүп,
оң этсин.

Статьязы 9

Пирда кижиге ээделе туттырған полбазын, ноо-ноо
чердең шығара сүрүлбегин.

Статьязы 10

Парчын кижиге, аны чарғыға түжүргеннеринде,
ажылдыра, шын чаргы чаргылазын.

Статьязы 11

Парчын кижиге, ол кыйал эткен теп найнағаннарда,
ааңкыйалы эткенин оң чаргычы қат шығарбанче, ол
кыйалы чоқ кижиге теп адалзын.

Ноода кижиге, тем-тем алында кыйал эдип, наала
шыққан чозаққа көре, чаргыға тўжўрбезин. Тўрбеде
одурып, шығып, ам, наала шыққан чозаққа кре,
полғанынааңқадыға арақ этпезиннер.

Статьязы 12

Ноода кижиниң сағыжын сананғанынға, семьязы
чатчааңэминге, ааңпасқан қатқа, ааңтөлдиң ағынға
кем да кирбезин, арлашпазын.

Статьязы 13

Парчын кижиге қайаға чөрерге саназа, анда чөрзин,
қайда чадарға саназа, анда чатсын, қайдығ да қаан
черинде.

Парчын кижиге позуның черинең қайаға саназа, аға
парзын, айланар полза, позуның черинге айланзын.

Статьязы 14

Парчын кижиге, аны черинең шығара сўргеннеринде,
қайаға да тезерге саназа, тессин.

Кижиге тезе өдўрзе-оорлаза, пириктеген қалық
организацияның чозақтарынаа көре, аға полужарға
чарабас.

Статьязы 15

Парчын кижиге гражданстволығ ползын.

Кемге да ааңгражданствозын ээделе алыб-аларға
чарабас.

Статьязы 16

Эр кижиге тижи кижиге, эр шенинге четкеннеринде,
ноода небеге, шырайынға, қудайға пўткенинге, чон-
қалығынға көрбен, алышсыннар.

Өзере ле сананыш-келип, алышсыннар.

Семья, ол қалықтың пөлўгў. Анааара қалық аға
полушсын.

Статьязы 17

Парчын кижиге чағысқа да, кемме да пирге да полза,
эм-мал тутсын.

Кемнең да тутқан эм-малы пашқа кижибә эәде лә
алдыр басын.

Статьязы 18

Парчын кижини оода ужуң саназа, анаң ужуң
саназын, қайдығ да қудайға пүдәргә саназа, аға
пүтсин, чағысқа да, кемме пирге, қожә да,
кижилердиң көзүңчә да, кижигә көрдүрбән да позуның
чозағын тутсын.

Статьязы 19

Парчын кижини оо ла санарға саназа, аны саназын,
ноо ла айдарға саназа, аны айтсын, ноо ла
тилерге, табарға саназа, аны тапсын, кем да аны
қайдығ черде да тоқтатпасын.

Статьязы 20

Парчын кижини абырчылыжарға саназа, абыр
чылышсын.

Кемни да күшпә чылышқа киридерге чарабас.

Статьязы 21

Парчын кижини қаан-төрези керегинге арлажарға
саназа, позуда, позуның кижини ызып, арлашсын.

Парчын кижини, позуның черинде қаан-төрези
керегинге кирерге саназа, пашқа кижилербә тең
кирзин.

Каан-төрези қалықтың санағанын уқчалар, ол қалығы
қаан-төрезинге тутча, қалықтың санағаны пош
уғулзын.

Статьязы 22

Парчын кижини, қалық аразында чөрүуп, чақшы чадарға,
қатчы поларға, пай поларға керек небелерин алзын.

Статьязы 23

Парчын кижини қайда иштерге саназа, анда иштезин,
чақшы черде иштезин, иш чоққал басын.

Парчын кижини, пирда қыстатпан, иштеп тең үлүш
алзын.

Парчын иштепчыған кижини, поэу, ааң семьязы чақшы
пай чадарға, чедер ақча алзын.

Парчын кижини поэуның керегинен ужуң профсоюз
пүдүрзин, пашқа профсоюз старынға кирзин.

Статьязы 24

Парчын кижитынанарға керек полза, тынанзын, ойун ойнарға саназа, ойназын, ужы-пажы чоқтемиштебезин, отпустыф ползын.

Статьязы 25

Парчын кижиаға керек чиижин чиизин, керек кебин кессин, керек эминде чатсын, қазықтыф поларға, пашқа да керек небени алзын, иш чоқ пол-парза, қаар-парза, палығлығ, ағрығ пол-парза, пашқа да шедиктерге кир-парза, чедер ақчалығ ползын,

Корсақтыф эпчи, кичиғ пала матап полуштыф ползыннар. Сурас паллар аба-ичелиғ палларба тең ползыннар.

Статьязы 26

Парчын кижикатқа үргензин. Ақча төлебен катқа школда үргензин. Төрт класқа төөнче парчын пала үргензин. Техникалығ, профессиялығ школларда үргенерге саназалар, үргензиннер. Институтқа үргенерге саназалар, сағыш четсе, үргензиннер.

Катқа үргенип, кижилер позуның қуттарын ажып көрзиннер, пашқа кижилерди тоолазыннар, религияларынға, чон-қалықтарынға көрбен, тоолазыннар, приктеген қалықтардың организациязының керегин эдип, абыр-қазық эдип чатсыннар.

Аба-ичелери позуның кичиғ палларынға катқа үргенер черин қайда саназалар, анда табалзыннар.

Статьязы 27

Парчын кижичүлүн керегинге кирерге саназа, кирзин, пилим керегинге кирерге саназа, кирзин, иштеген пайын алзын.

Кем да, пилим небени, кер сөс, чооғаш пас-салза, аң иштегенин улұғ тоолазыннар, асқайлабазыннар.

Статьязы 28

Парчын кижикалықтар, кижилер араларында, подекларацияда пасқан небелерге көре, улұғ тоолаттырзын, асқайлатпазын.

Статьязы 29

Парчын кижиниң аң позуның чон-қалығынаң алында өдүш пар; ол өдушти чонқалығынға төлеп, кижипозуның қудын ажылып, ырызын-үлүжин алча.

П а р ч ы н к и ж и н и , о л п о ш , т е њ п о л ч ы ғ а н д а , а н ы ч о з а қ
л а т о қ т а т ч а ; о л ч о з а қ п а ш қ а к и ж и л е р д и њ п о ж ы н , т е њ
п о л ч ы ғ а н ы н т о о л а п ч ы ғ а н ч о з а ғ ы .

П а р ч ы н к и ж и н и њ п о ж ы , т е њ и п и р и к т е г е н қ а л ы қ т а р
о р г а н и з а ц и я з ы н ы н х к е р е г и н е њ т о ғ р а п о л б а з ы н .

С т а т ь я з ы 30

П о д е к л а р а ц и я д а п а с қ а н н е б е л е р и п и р л е қ а а н
ч е р и н , п и р ч о н - қ а л ы қ т ы њ к е р е г и н т у т ч а њ н е б е л е р и
э б е с ; к е м г е д а , п о д е к л а р а ц и я д а п а с қ а н н е б е л е р и н
ч о қ э д е р г е ч а р а б а с ; п о д е к л а р а ц и я д а п а с қ а н
н е б е л е р и , к и ж и л е р г е п о л у ш - к е л и п , п и с т и њ ч а қ ш ы
ч а д ы й ы б ы с п ү д ү р з и н н е р .

А в т о р ы п е р е в о д а

К а н д и д а т ф и л о л о г и ч е с к и х н а у к , ч л е н С о ю з а
п и с а т е л е й Р о с с и и , с . н . с о т р у д н и к И н с т и т у т а
ф и л о л о г и и С О Р А Н Л . Н . А р б а ч а к о в а , К а н д и д а т
ф и л о л о г и ч е с к и х н а у к , ч л е н С о ю з а п и с а т е л е й
Р о с с и и , д о ц е н т к а ф е д р ы ш о р с к о г о я з ы к а и
л и т е р а т у р ы Г . В . К о с т о ч а к о в .